

SPRJEČAVANJE I BORBA PROTIV SEKSIZMA

Preporuka CM/Rec(2019)1

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

SPRJEČAVANJE I BORBA PROTIV SEKSIZMA

Preporuka CM/Rec (2019)1

koju je usvojio Odbor ministara
Vijeća Europe 27. ožujka 2019.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Originalni tekst je vlasništvo Vijeća Europe uz čije se dopuštenje koristi.
Odgovornost za prijevod izvornog engleskog izdanja na hrvatski jezik u potpunosti preuzima Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
Izvornik na engleskom i francuskom jeziku objavljen je na stranici Vijeća Europe
<https://www.coe.int/en/web/cm/adopted-texts>

Francusko izdanje:

Prévention et lutte contre le sexisme

Umnožavanje tekstova u ovoj publikaciji dopušteno je uz navođenje punog naslova i izvora, na ime Vijeća Europe. Ako je namijenjeno za komercijalne svrhe ili je prevedeno na jedan od neslužbenih jezika Vijeća Europe, molimo vas kontaktirati publishing@coe.int.

Naslovnica i izgled:

Odjel za dokumentaciju i publikacije Vijeća Europe (SPDP), Vijeće Europe

© Vijeće Europe, travanj 2019.

Izdavač

Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske - Biblioteka ONA
Mesnička 23, 10000 Zagreb

Urednica

mr. sc. Helena Štimac Radin

Naklada

1000 primjeraka

Tisak:

Intergrafika TTŽ, Zaprešić

Prijevod i lektura:

Global Link d.o.o.

ISBN 978-953-7574-44-4

Sadržaj

PREPORUKA CM/REC(2019)1	5
Dodatak Preporuci CM/Rec (2019)1	11
I. Opći alati i mjere za borbu protiv seksizma	14
1.A. Zakonodavstvo i politike	15
1.B. Mjere za podizanje svijesti	16
II. Specifični alati i mjere za borbu protiv seksizma i seksističkog ponašanja na ciljanim područjima	18
II.A. Jezik i komunikacija	18
II.B. Internet, društvene mreže i seksistički govor mržnje na internetu	19
II.C. Mediji, oglašavanje i ostali komunikacijski proizvodi i usluge	21
II.D. Radno mjesto	23
II.E. Javni sektor	24
II.F. Sektor pravosuđa	26
II.G. Obrazovne ustanove	27
II.H. Kultura i sport	28
II.I. Privatna sfera	30
III. Izvješćivanje i vrednovanje	31

PREPORUKA

CM/REC (2019)1¹

(usvojio Odbor ministara 27. ožujka 2019.
na 1342. sastanku zamjenika ministara)

Odbor ministara, sukladno uvjetima članka 15.b Statuta Vijeća Europe:

- Podsjeća da je ravnopravnost spolova ključna za zaštitu ljudskih prava, funkcioniranje demokracije i dobro upravljanje, poštivanje vladavine prava i promicanje dobrobiti za sve, da ona podrazumijeva jednaka prava za žene i muškarce, djevojčice i dječake kao i istu vidljivost, osnaživanje, odgovornost i sudjelovanje u svim sferama javnog i privatnog života te da podrazumijeva jednak pristup i raspodjelu resursa između žena i muškaraca, kako je navedeno u *Strategiji Vijeća Europe za ravnopravnost spolova* 2018. – 2023.
- Podsjeća da je diskriminacija na temelju spola i/ili roda kršenje ljudskih prava i da znači prepreku za uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, kako je prepoznao Odbor Ujedinjenih naroda za uklanjanje diskriminacije žena u svojoj Općoj preporuci br. 28 o temeljnim obvezama država stranaka, sukladno članku 2. *Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena*.

¹ Kada je ova Preporuka usvojena i primjenom članka 10.2c *Poslovnika o sastancima Zamjenika ministara*, predstavnik Ruske Federacije zadržao je pravo svoje vlade da ispoštuje ili ne ispoštuje *Preporuku*, posebno stavak 3. preambule, odbacujući uporabu izraza "rod", budući da rusko zakonodavstvo ne sadrži pojam "roda" i s obzirom na činjenicu da ne postoji općeprihvaćena definicija pojma "rod" na međunarodnoj razini. Nadalje, Ruska Federacija smatra da interseksualne i transseksualne osobe ne potpadaju pod djelokrug *Preporuke*.

- ▶ Podsjeća da je seksizam manifestacija povijesno nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, što dovodi do diskriminacije i sprječava puno napredovanje žena u društvu.
- ▶ Napominje da je seksizam široko rasprostranjen i prisutan u svim sektorima i svim društvima.
- ▶ Potvrđuje da je seksizam pojačan rodnim stereotipima koji pogađaju žene i muškarce, djevojčice i dječake te da je suprotan postizanju ravnopravnosti spolova i uključivih društava.
- ▶ Napominje da je seksizam prepreka osnaživanju žena i djevojčica, koje su nesrazmjerno pogođene seksističkim ponašanjem; i nadalje napominje da rodni stereotipi i inherentne pristranosti oblikuju norme, ponašanje i očekivanja muškaraca i dječaka te stoga dovode do seksističkih djela.
- ▶ Zabrinut je zbog toga što je seksizam povezan s nasiljem nad ženama i djevojkama, pri čemu je "svakodnevna" seksizam dio kontinuuma nasilja koji stvara ozračje zastrašivanja, straha, diskriminacije, isključenosti i nesigurnosti koji ograničavaju mogućnosti i slobodu.
- ▶ Napominje da žene i djevojčice mogu biti izložene višestrukim i međusobno isprepletenim oblicima diskriminacije i mogu se suočiti sa seksizmom u kombinaciji s drugim normama ili ponašanjem koje je diskriminatorno, puno mržnje ili štetno.
- ▶ Svjestan je činjenice da se seksizam i seksističko ponašanje provode na individualnoj, institucionalnoj i strukturalnoj razini, sa znanjem o štetnim učincima na sve tri razine te sa znanjem da bi stoga trebalo poduzeti mjere za sprečavanje i borbu protiv seksizma na svim razinama.
- ▶ Poziva se na *Konvenciju Ujedinjenih naroda iz 1979. o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)*, koja od država potpisnica zahtijeva poduzimanje svih odgovarajućih mjera "za izmjenu društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja muškaraca i žena, s ciljem postizanja uklanjanja predrasuda te običajnih i svih drugih praksi koje se temelje na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola ili na stereotipnim ulogama muškaraca i žena".
- ▶ Ima na umu ciljeve postavljene u *Pekinškoj deklaraciji i Platformi za djelovanje* koje je usvojila Četvrta svjetska konferencija o ženama Ujedinjenih naroda (1995.), a posebno *Izvješće s Regionalnog sastanka za Europu Pe-*

king+20 u organizaciji Ekonomske komisije Ujedinjenih naroda za Europu 2014. godine, u kojem se navodi da su „diskriminatorni stereotipi i dalje široko rasprostranjeni i da utječu na obrazovanje i sudjelovanje žena u gospodarstvu i javnom životu“.

- ▶ Ima u vidu *Agendu za održiv razvoj Ujedinjenih naroda 2030.*, uključujući *Cilj održivog razvoja 5* (“Postići ravnopravnost spolova i osnažiti sve žene i djevojke”), *Cilj održivog razvoja 16* („Promicati miroljubivo i uključivo društvo za održivi razvoj, omogućiti pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama”) i *Cilj održivog razvoja 4* („Osigurati uključivo i pravedno kvalitetno obrazovanje te promicanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve”), koji su univerzalne primjene.
- ▶ Uzima u obzir *Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (1989.)* i njezinu zabranu diskriminacije na temelju spola djeteta ili njegovog ili njezinog roditelja ili zakonskog skrbnika.
- ▶ Poziva se na *Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 5)* i njezinu zabranu diskriminacije u uživanju ljudskih prava.
- ▶ Podsjeća da su borba protiv spolnih stereotipa i seksizma i osiguravanje integracije perspektive ravnopravnosti spolova u sve politike i mjere prioritetni ciljevi u strategijama i preporukama Vijeća Europe o ravnopravnosti spolova.
- ▶ Podsjeća da *Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (CETS br. 210, Istanbulska konvencija)* zahtijeva od stranaka da promiču promjene u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca s ciljem iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicija i svih drugih praksi koje se temelje na ideji inferiornosti žena ili na stereotipnim ulogama žena i muškaraca” te da *Istanbulska konvencija* također zahtijeva da Stranke kriminaliziraju uhođenje i poduzmu potrebne mjere kako bi se osiguralo da seksualno zlostavljanje podliježe kaznenim ili drugim zakonskim kaznama.
- ▶ Uzima u obzir *Europsku socijalnu povelju (ETS br. 35, ETS br. 163 [revidirana])* i njezine odredbe o jednakim mogućnostima, nediskriminaciji i pravu na dostojanstvo na poslu.
- ▶ Podsjeća da je Europski sud za ljudska prava u svojoj sudskoj praksi ponovio da je unaprjeđenje ravnopravnosti spolova danas jedan od glavnih

ciljeva u državama članicama Vijeća Europe i da upućivanje na tradicije, opće pretpostavke ili prevladavajuće društvene stavove nije dovoljno opravdanje za razlike u tretmanu na temelju spola. Nadalje, Sud je naveo da rodni stereotipi, kao što je percepcija žena kao primarnih skrbnika za djecu i muškaraca kao primarnih hranitelja, ne mogu sami po sebi opravdati razliku u postupanju.

- ▶ Poziva se na sljedeće preporuke Odbora ministara državama članicama: *CM/Rec (2007) 13 o rodno osviještenoj politici u obrazovanju*; *CM/Rec (2007) 17 o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova*; *CM/Rec (2013) 1 o ravnopravnosti spolova i medijima*; i *CM/Rec (2017) 9 o ravnopravnosti spolova u audiovizualnom sektoru*.
- ▶ Poziva se na *Opću političku preporuku br. 15 o suzbijanju govora mržnje*, koju je usvojila Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) u prosincu 2015., što uključuje seksistički govor mržnje.
- ▶ Uzima u obzir *Strategiju Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.)*, koja naglašava potrebu borbe protiv diskriminacije i nasilja, posebno seksualnog nasilja i potrebu za promicanjem jednakosti između djevojčica i dječaka, uključujući nastavak rješavanja stereotipa, seksizma i pretjerane seksualizacije, osobito u medijima i obrazovanju.
- ▶ Uzima u obzir *Strategiju upravljanja internetom Vijeća Europe za razdoblje 2016. – 2019.* i njezin poziv na praćenje djelovanja kako bi se zaštitili svi, posebno žene i djeca, od zlouporabe na internetu, uključujući kiberuhođenje, seksizam i prijetnje seksualnim nasiljem.
- ▶ Podsjeća na *Rezolucije 2119 (2016), 2144 (2017) i 2177 (2017)* Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, s odnosnim temama "Borbe protiv pretjerane seksualizacije djece", "Borbe protiv kiberdiskriminacije i mržnje na internetu" i "Dokončavanja seksualnog nasilja i zlostavljanja žena u javnom prostoru".
- ▶ Oslanja se na rezultate provedbe navedenih instrumenata i dokumenata na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, uključujući postignuća i izazove.
- ▶ Ima na umu da unatoč postojanju standarda na međunarodnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini koji jamče načelo ravnopravnosti spolova, još uvijek postoji jaz između standarda i prakse, između *de iure* i *de facto* jednakosti spolova.

- ▶ Priznaje da je pojavnost različitih manifestacija seksizma usko povezana s trajnim poteškoćama u postizanju ravnopravnosti spolova te sa željom da se bori protiv seksizma kao ključnog uzroka i posljedice nejednakosti spolova.
- ▶ Primjećuje nedostatak međunarodno dogovorene definicije "seksizma" i posvećenog pravnog instrumenta za njegovo rješavanje.
- ▶ Teži stvaranju Europe bez seksizma i njegovih manifestacija.

Preporučuje vladama Država članica:

1. Poduzimanje mjera za sprječavanje i borbu protiv seksizma i njegovih manifestacija u javnoj i privatnoj sferi te poticanje relevantnih dionika na provedbu odgovarajućeg zakonodavstva, politika i programa, oslanjajući se na definiciju i smjernice priložene ovoj *Preporuci*.
2. Praćenje napretka u provedbi ove *Preporuke* i obavješćivanje nadležnog Upravnog odbora Vijeća Europe o poduzetim mjerama i napretku postignutom u tom području.
3. Osiguravanje da se ova *Preporuka*, uključujući njezin dodatak, prevede i distribuira (u pristupačnim formatima) relevantnim tijelima i dionicima.

DODATAK PREPORUCI CM/REC (2019)1

Smjernice za sprječavanje i borbu protiv seksizma: mjere za provedbu

Definicija

U svrhu ove *Preporuke*, seksizam je:

Bilo koji čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje temeljeno na ideji da je osoba ili skupina osoba podređena zbog svog spola, koje se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo na mreži ili van nje (*online ili offline*), sa svrhom ili učinkom:

- i. kršenja urođenog dostojanstva ili prava osobe ili skupine osoba ili
- ii. rezultata u obliku tjelesne, seksualne, psihološke ili društvenoekonomске štete ili patnje osobe ili skupine osoba ili
- iii. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja ili
- iv. stvaranja prepreke autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava osobe ili skupine osoba ili
- v. očuvanja i jačanja rodni stereotipa.²

² Rodni stereotipi su unaprijed stvoreni društveni i kulturni obrasci ili ideje kojima se ženama i muškarcima pripisuju karakteristike i uloge koje određuju i ograničavaju njihov spol. Rodni stereotipi su ozbiljna prepreka postizanju stvarne ravnopravnosti spolova i potiču rodnu diskriminaciju. Takvi stereotipi mogu ograničiti razvoj prirodnih talenata i sposobnosti djevojčica i dječaka, žena i muškaraca, njihovih obrazovnih i profesionalnih preferencija i iskustava, kao i životnih prilika općenito. (*Strategija ravnopravnosti spolova Vijeća Europe 2018. - 2023., Strateški cilj 1*)

Kontekst

Potreba za borbom protiv seksizma, seksističkih normi i ponašanja i seksističkog govora implicitna je u brojnim međunarodnim i regionalnim instrumentima. *Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (CETS br. 210, *Istanbulska konvencija*) i *Konvencija Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW) prepoznaju kontinuum između rodni stereotipa, rodne nejednakosti, seksizma i nasilja nad ženama i djevojčicama. Na taj način, činovi "svakodnevnog" seksizma u obliku naočigled nedosljednog ili manjeg seksističkog ponašanja, komentara i viceva nalaze se na jednom kraju kontinuumu. Međutim, ti su postupci često ponižavajući i doprinose društvenoj klimi u kojoj su žene ponižene, njihovo samopouzdanje nisko, a njihove aktivnosti i izbori ograničeni, uključujući na radnome mjestu, u privatnoj, javnoj ili internetskoj sferi. Seksističko ponašanje, kao što je, osobito, seksistički govor mržnje, može eskalirati ili potaknuti otvoreno uvredljive i prijetee radnje, uključujući seksualno zlostavljanje ili nasilje, silovanje ili potencijalno smrtonosno djelovanje. Druge posljedice mogu uključivati gubitak resursa, samopovrjeđivanje ili samoubojstvo. Borba protiv seksizma je stoga dio pozitivne obveze Država članica da zajamče ljudska prava, ravnopravnost spolova i spriječe nasilje nad ženama i djevojčicama, u skladu s međunarodnim ljudskim pravima i, za države potpisnice, *Istanbulskom konvencijom*.

Seksizam i seksističko ponašanje dovode do negativnih tjelesnih, seksualnih, psiholoških ili socioekonomskih učinaka i različito utječu na različite sektore stanovništva. Žene i djevojčice su nesrazmjerno pogođene takvim ponašanjem. Seksizam i seksističko ponašanje znače prepreku osnaživanju i napredovanju žena i djevojčica; uklanjanje seksizma i seksističkog ponašanja koristilo bi svima: ženama, djevojčicama, muškarcima i dječacima.

Seksizam i seksističko ponašanje javljaju se u cijelom rasponu ljudskih djelatnosti, uključujući i kiberprostor (internet i društvene mreže). Može ih se doživljavati pojedinačno ili kolektivno, osoba ili skupina osoba, čak i ako nisu izravno usmjereni na pojedinca ili skupinu, npr. putem seksističkog oglašavanja ili objavljivanja slika golih žena na radnome mjestu. Tri razine reproduciranja i doživljavanja seksizma su: individualna, institucionalna (npr. obiteljsko, radno ili obrazovno okruženje) i strukturna (npr. kroz društvene nejednakosti spolova, društvene norme i ponašanje). Seksizam utišava kad pojedinci ili skupine ne prijavljuju ili se ne žale na seksističko ponašanje iz straha da neće biti ozbiljno shvaćeni, da će biti izopćeni ili da će ih se čak smatrati odgovornima.

Internet pruža novu dimenziju izražavanja i prenošenja seksizma, osobito seksističkog govora mržnje, širokoj publici, iako korijeni seksizma ne leže u tehnologiji, već u trajnim spolnim neravnopravnostima. Osim toga, društvene pojave kao što je kampanja *#MeToo*, niz akcija i mjera politike koje je pokrenula u različitim dijelovima svijeta (od 2017. nadalje), uključujući u Državama članicama Vijeća Europe, pomogle su u rasvjetljavanju sveprisutnosti seksizma i potrebe za snažnijim mjerama za borbu protiv seksizma.

Seksizam i seksističko ponašanje ukorijenjeni su u rodni stereotipima i osnažuju ih. Europski sud za ljudska prava smatra da “problem stereotipiziranja određene skupine u društvu leži u činjenici da zabranjuje individualiziranu procjenu njihovih sposobnosti i potreba”³. Rodni stereotipi pojačavaju nejednake društvene strukture moći i negativno utječu na raspodjelu resursa između žena i muškaraca. Dokazi za to su trajne razlike u plaćama i mirovinama između žena i muškaraca u Državama članicama. Rodni stereotipi su stoga društvene konstrukcije “prikladnih” uloga žena i muškaraca, koje su određene kulturnim predrasudama, običajima, tradicijama te, u mnogim slučajevima, tumačenjem religijskih uvjerenja i praksi. Žene koje osporavaju ili odstupaju od onoga što se smatra njihovim “primjerenim” mjestom u društvu, mogu se suočiti sa seksizmom i mržnjom prema ženama, a muškarci koji osporavaju dominantnu percepciju muškosti, mogu se suočiti sa seksizmom.

Intersekcionalnost, osjetljive situacije i otežavajuće okolnosti

Žene i muškarci mogu se suočiti s različitim i ukriženim oblicima seksizma, koji se temelje na nizu drugih čimbenika, uključujući, ali ne ograničavajući se na etničku pripadnost, manjinski ili autohtoni status, dob, religiju, migrantski ili izbjeglički status, invaliditet, bračni status, društveno podrijetlo, rodni identitet, seksualnu orijentaciju ili seksualnost. Mogu se naći u osjetljivijim situacijama ili na njih mogu biti usmjereni različiti seksistički postupci u različitim okruženjima, kao što su djevojke i žene aktivne u pretežno muškim sredinama, npr. poslovni svijet, financije, vojska ili politika. Žene na položajima moći ili vlasti, uključujući javne osobe, također su posebne mete seksizma jer se smatra da odstupaju od društvenih rodni

³ *Carvalho Pinto de Sousa Morais protiv Portugala*, zahtjev br. 17484/15, presuda od 25. srpnja 2017. god. Europskog suda za ljudska prava, stavak 46.

normi koje isključuju žene iz javnih prostora ili vlasti. Interseksualne i transeksualne osobe također se suočavaju s dodatnim i/ili težim izazovima u pogledu seksizma.

Neke okolnosti mogu povećati ozbiljnost ili učinak seksističkog ponašanja ili mogu utjecati na sposobnost žrtve da reagira. Takve otežavajuće okolnosti postoje kada se seksistički postupci ili riječi događaju u hijerarhijskom ili zavisnom odnosu, posebno na radnom mjestu, u obrazovnom ili medicinskom okruženju, u okviru (javnih) usluga ili u poslovnim odnosima. Seksizam je naročito štetan kada je autor u položaju moći, autoriteta ili utjecaja kao što je to političar, tvorac javnog mnijenja ili poslovni čelnik. Još jedan otežavajući čimbenik je kada je doseg ili potencijalni doseg seksističkih riječi ili postupaka širok, uključujući sredstva prenošenja, korištenje društvenih ili prevladavajućih medija i stupanj ponavljanja.

I. Opći alati i mjere za borbu protiv seksizma

Primarna svrha mjera za sprječavanje i borbu protiv seksizma je poticanje promjena u ponašanju i kulturnih promjena na individualnoj, institucionalnoj i strukturalnoj razini.

Alati za sprječavanje i borbu protiv seksizma mogu uključivati zakonodavne, izvršne, administrativne, proračunske i regulatorne instrumente, uz planove, politike i programe. Države bi trebale odabrati alate koji su najprikladniji njihovom kontekstu i cilju određene akcije. Potrebni su različiti alati za borbu protiv, s jedne strane, nesvjesne pristranosti i, s druge strane, namjernog seksističkog ponašanja. Prvo se može rješavati kroz podizanje svijesti, poduku i obrazovanje, dok su potrebne jače mjere za uklanjanje namjernog i trajnog seksističkog ponašanja i seksističkog govora mržnje. Zakonodavstvo koje se odnosi na seksizam, uključujući definicije; korisnički vodič te smjernice za pravne lijekove i odštetu za žrtve, kao i rizike i posljedice za počinitelje važne su mogućnosti koje treba razmotriti.⁴ Države bi se trebale oslanjati na postojeća zakonska sredstva i osigurati njihovu učinkovitu primjenu ili usvojiti nova sredstva za sprječavanje i zaštitu od seksističkog ponašanja, gdje je to primjereno, kako bi se počinitelji kazneno gonili i kažnjavali, a žrtve dobile odštetu.

⁴ Npr. *Anti-Sexisme — Mode d'emploi*, Institut pour l'égalité de femmes et des hommes, Belgija, dostupno na https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/79%20-%20Anti-sexisme%20mode%20emploi_FR.pdf

Vlade Država članica pozvane su ispitati sljedeće mjere kako bi podržale provedbu ove *Preporuke*.

I.A. Zakonodavstvo i politike

- I.A.1. Razmotriti zakonodavnu reformu koja osuđuje seksizam te definira i kriminalizira seksistički govor mržnje.
- I.A.2. Pri izradi zakonodavstva i politika za borbu protiv seksizma, moraju se prepoznati i uzeti u obzir međuovisni čimbenici, razlike između žena, osjetljive situacije i otežavajuće okolnosti.
- I.A.3. Razviti i uložiti u sveobuhvatnu javnu infrastrukturu koja služi kao platforma za osnaživanje žena i ravnopravnost spolova te izraditi okvir politike za uklanjanje seksizma i diskriminatornih rodnih stereotipa, sa zadanim ciljevima, referentnim točkama, vremenskim rokovima, pokazateljima napretka i rezultata te mehanizmom praćenja i vrjednovanja kako bi se procijenio učinak poduzetih koraka.
- I.A.4. Poticati sudjelovanje civilnog društva, posebice ženskih nevladinih organizacija, vjerskih vođa i čelnika lokalnih zajednica, odvjetničkih i sudskih stručnih tijela te sindikata u izradi političkih i pravnih okvira za borbu protiv seksizma, s ciljem promicanja suradnje i osiguranja njihovog angažmana u provedbi tih mjera.
- I.A.5. Prepoznati, poticati i podržati na svim razinama rad relevantnih organizacija civilnog društva, posebice ženskih nevladinih organizacija, aktivnih u borbi protiv seksizma na svim područjima (posebno onima koji su obuhvaćeni Odjeljkom III. u nastavku) i uspostaviti učinkovitu suradnju s tim organizacijama.
- I.A.6. Poticati relevantna javna tijela i službe, npr. pravobranitelja/pravobraniteljice, povjerenstva za ravnopravnost, zakonodavna tijela, nacionalne institucije za ljudska prava, javna poduzeća i tijela za žalbe na izradu i provedbu kodeksa ponašanja ili smjernica o seksizmu, u skladu sa sveobuhvatnom politikom uklanjanja seksizma te podržati takve aktivnosti odgovarajućim resursima.
- I.A.7. Razmotriti mogućnost imenovanja tijela za ravnopravnost spolova ili druge službene institucije za praćenje i vrjednovanje politika i mjera

za uklanjanje seksizma u javnom i privatnom životu. Takvom bi tijelu trebalo pružiti potrebne ovlasti i resurse za obavljanje tih zadaća.

- I.A.8. Osigurati odgovarajuće pravne lijekove za žrtve seksističkog ponašanja.
- I.A.9. Uspostaviti programe obuke za one koji rade sa žrtvama i počiniteljima rodno određenih i seksualnih kaznenih djela.
- I.A.10. Razmotriti nametanje nekaznenih mjera, npr. povlačenje financijskih i drugih oblika potpore javnim tijelima ili drugim organizacijama koje ne osuđuju seksizam i seksističko ponašanje, posebno seksistički govor mržnje.

I.B. Mjere za podizanje svijesti

- I.B.1. Poticati brze reakcije javnih osoba, posebno političara, vjerskih i gospodarskih vođa i čelnika lokalnih zajednica te drugih koji su u položaju da utječu na oblikovanje javnog mnijenja, kako bi osudili seksizam i seksističko ponašanje te pozitivno učvrstili vrijednosti ravnopravnosti spolova.
- I.B.2. Pokrenuti, podržati i financirati istraživanja, uključujući skupna istraživanja koja uključuju više Država članica, koja pružaju sustavne te spolno i dobno razvrstane podatke o učestalosti i negativnom učinku seksizma i njegovih oblika, uključujući seksizam i seksualno uznemiravanje na radnom mjestu, seksistički govor mržnje, ciljeve, počinitelje, sredstva objavljivanja, medijske i javne reakcije. Treba redovito dijeliti te podatke relevantnim javnim tijelima, obrazovnim ustanovama i javnosti.
- I.B.3. Dodijeliti sredstva za financiranje učinkovitih komunikacijskih kampanja i kampanja za podizanje svijesti o povezanosti seksizma i nasilja nad ženama i djevojčicama te financirati organizacije koje pružaju potporu žrtvama.
- I.B.4. Osmisliti, provoditi i promicati redovite nacionalne inicijative za podizanje svijesti na svim razinama i kroz različite medije (primjerice, izrada priručnika, smjernica, videosječaka dostupnih na internetu i u najvažnijim medijima, uvođenje nacionalnog dana protiv seksizma, osnivanje muzeja za slavljenje ravnopravnosti spolova i prava žena). Te inicijative trebale bi imati za cilj povećanje svijesti i razumijevanja različitih oblika

seksizma među općom populacijom, posebno roditeljima, uključujući i pojave kao što su *mansplaining*⁵ ili muško objašnjavanje, kako ih spriječiti i odgovoriti na njih te kako štete pojedincima i društvu, uključujući djevojčice i dječake.

- I.B.5. Osigurati osmišljavanje i provedbu prilagođenog, neprekidnog obrazovanja i obuke za obrazovne stručnjake u svim sferama i na svim razinama obrazovanja, uključujući obrazovne ustanove, za kadrovske odjele u javnom i privatnom sektoru te u ustanovama za profesionalno osposobljavanje (npr. mediji, vojska, medicinski i pravni stručnjaci, računovodstvene, menadžerske i poslovne škole) o ravnopravnosti spolova, značenju rodni stereotipa, prepoznavanju i borbi protiv seksizma, predrasudama te kako se suprotstaviti stereotipima.
- I.B.6. Osigurati procjenu udžbenika, materijala za obuku i nastavnih metoda koje koriste učenici/učenice za učenje svih dobnih skupina i u svim oblicima obrazovanja i osposobljavanja (počevši od predškolskog obrazovanja) u smislu seksističkog jezika, ilustracija i rodni stereotipa te ih revidirati kako bi aktivno promicali ravnopravnost spolova.⁶
- I.B.7. Promicati perspektivu ravnopravnosti spolova, kao i razvoj kritičkog mišljenja za suzbijanje seksizma u sadržaju, jeziku i ilustracijama igračaka, stripova, knjiga, televizije, videoigara i drugih igara, internetskih sadržaja i filmova, uključujući pornografiju, koji oblikuju stavove, ponašanje i identitet djevojčica i dječaka.
- I.B.8. Promicati i provoditi redovite kampanje podizanja svijesti o oblikovanju ženstvenosti i muškosti i značenju pojmova žena/djevojčica i muškarac/dječak u suvremenom društvu, npr. putem medija, besplatnih javnih predavanja i rasprava.
- I.B.9. Poticati suradnju između stručnjaka (npr. novinara, obrazovnih stručnjaka i policije) i organizacija civilnog društva kako bi se utvrdile i razmijenile dobre prakse u sprječavanju i borbi protiv seksizma.

⁵ *Mansplain* (glagol, neformalno; za muškarca) – objašnjavati nešto ženi na način koji se smatra pokroviteljskim, patronizirajućim, pretjerano samouvjerenim, pretjerano pojednostavljenim ili koji pretpostavlja da sugovornik nema znanja o temi.

⁶ CEDAW, članak 10.c zahtijeva ukidanje "svih stereotipnih koncepata uloga muškaraca i žena na svim razinama i u svim oblicima obrazovanja ... naročito kroz reviziju udžbenika i školskih programa te prilagodbu nastavnih metoda".

- I.B.10. Uspostaviti strukture dostupne svima, osobito mladima, kako bi im pružile stručne savjete o tome kako spriječiti, boriti se i reagirati na seksizam.

II. Specifični alati i mjere za borbu protiv seksizma i seksističkog ponašanja na ciljanim područjima

Neka područja djelovanja naročito su sklona seksizmu i/ili specifičnim oblicima seksističkog ponašanja; stoga je ključno poduzeti ciljne mjere radi sprječavanja i suzbijanja seksizma na tim područjima, uz općenito primjenjive preporučene mjere i alate navedene u prethodnom odjeljku.

II.A. Jezik i komunikacija

Jezik i komunikacija su bitne sastavnice ravnopravnosti spolova i "ne smiju veličati hegemoniju muškog modela"⁷. Komunikacija bez stereotipa dobar je način obrazovanja, podizanja svijesti i sprječavanja seksističkog ponašanja. Obuhvaća uklanjanje seksističkih izraza, korištenje ženskih i muških ili rodno neutralnih oblika titula, korištenje ženskih i muških ili rodno neutralnih oblika za obraćanje skupini, promjenu zastupljenosti žena i muškaraca te osiguravanje ravnopravnosti u vizualnim i drugim prikazima.

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.A.1. Potvrditi i provoditi relevantne postojeće preporuke Odbora ministara Vijeća Europe Državama članicama, uključujući *Preporuku br. R (90) 4 o ukidanju seksizama iz jezika* i *Preporuku CM/Rec (2007) 17 o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova*, koja naglašava da "djelovanje Država članica mora biti usmjereno na promicanje uporabe neseksističkog jezika u svim sektorima, posebno u javnom sektoru."
- II.A.2. Provoditi sustavne preglede svih zakona, propisa, politika itd. s ciljem zamjenjivanja seksističkog jezika te oslanjanja na rodne pretpostavke i stereotipe s rodno osjetljivom terminologijom. Dobra praksa uključuje izradu praktičnih vodiča za jezik i komunikaciju koji su neseksistički i ne sadrže rodne stereotipe koji se koriste u dokumentima javne uprave.

⁷ *Preporuka Odbora ministara Rec (2003) 3 o uravnoteženom sudjelovanju žena i muškaraca u politici-kom i javnom odlučivanju, Memorandum s objašnjenjima.*

II.B. Internet, društvene mreže i seksistički govor mržnje na internetu

Seksizam na internetu vrlo je raširen diljem Europe, a žene su nesrazmjerno pogođene – osobito mlade žene i djevojčice, novinarke, političarke, javne osobe i braniteljice ženskih ljudskih prava. Jedan vid seksizma na internetu su negativni komentari na izražene stavove ili mišljenja. Iako su napadi na muškarce češće zasnovani na njihovim profesionalnim mišljenjima ili stručnosti, žene su češće žrtve seksističkog i seksualiziranog zlostavljanja i vrijeđanja, čija se ekstremnost može povećati zahvaljujući anonimnosti koju omogućuje internet. Ti napadi ne utječu samo na dostojanstvo žena već mogu i spriječiti žene, i na radnom mjestu, da izraze mišljenje, što rezultira time da su isključene iz internetskih prostora. Time se potkopava pravo na slobodu govora i mišljenja u demokratskom društvu, ograničavaju profesionalne mogućnosti i jača rodno određen demokratski manjak. Drugi vid jest da je digitalno doba produbilo nadzor nad ženskim tijelima, govorom i aktivizmom. Osim toga, seksistička zlouporaba društvenih mreža – kao što je objavljivanje intimnog vizualnog sadržaja bez pristanka onih koji su prikazani – oblik je nasilja koji se mora suzbiti.

Internet i društvene mreže su sredstvo za slobodu izražavanja i promicanje ravnopravnosti spolova, ali omogućuju i počiniteljima izražavati svoje pogrdne misli i vrijeđati. Iako se rasistički govor mržnje prepoznaje kao protivan europskim i međunarodnim standardima ljudskih prava, isto ne vrijedi uvijek za seksistički govor mržnje ili ženomrzački govor, a postojeće politike i zakonodavstvo na svim razinama nisu bile u stanju riješiti taj problem na odgovarajući način. Stoga se države potiču preuzeti odgovornost za borbu protiv govora mržnje i osigurati da se na seksistički govor mržnje primjenjuju ista pravila kao i na ona koja se odnose na rasistički govor mržnje kada je riječ o primjeni kaznenopravnih sankcija.

Uz to, umjetna inteligencija znači posebne izazove u odnosu na ravnopravnost spolova i rodne stereotipe. Korištenje algoritama može preneti i ojačati postojeće rodne stereotipe i stoga može pridonijeti održavanju seksizma.

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

II.B.1. Provoditi zakonodavne mjere kojima se definiraju i kriminaliziraju slučajevi seksističkog govora mržnje i primjenjuju se na sve medije, kao i postupke izvješćivanja i odgovarajuće sankcije. Trebalo bi također poticati proaktivne

postupke otkrivanja i prijavljivanja seksističkog govora mržnje u svim medijima, uključujući internet i nove medije.

- II.B.2. Uspostaviti i promicati programe (uključujući softver) za djecu, mlade, roditelje i obrazovne stručnjake kao pomoć u savjetovanju djece o medijskoj pismenosti za sigurnu i kritičku uporabu digitalnih medija i odgovarajuće digitalno ponašanje. To bi trebalo provesti kroz školske kurikulume te izradu priručnika i brošura o tome što čini seksističko ponašanje, neželjeno dijeljenje materijala na internetu te odgovarajuće reakcije, uključujući rodno osjetljive informacije o sigurnosti na internetu. Potrebno je osigurati široku distribuciju takvih materijala.
- II.B.3. Razvijati informacije i kampanje za podizanje svijesti o seksističkoj zloporabi društvenih mreža, prijetnjama u internetskom okruženju i situacijama s kojima se djeca i mladi suočavaju (npr. ucjena, zahtjevi za novcem ili neželjeno objavljivanje intimnih slika) uz praktičnu pomoć o tome kako spriječiti i reagirati na takve situacije.
- II.B.4. Poduzimati kampanje namijenjenih široj javnosti o opasnostima, mogućnostima, pravima i odgovornostima vezanima uz korištenje novih medija.
- II.B.5. Uspostaviti internetske resurse koji pružaju stručne savjete o tome kako se nositi sa seksizmom na internetu, uključujući postupke za brzo prijavljivanje/uklanjanje štetnih ili neželjenih sadržaja.
- II.B.6. Provoditi redovita istraživanja i prikupljati podatke razvrstane po spolu i dobi o kiberseksizmu i kibernasilju te, prema potrebi, distribuirati rezultate.
- II.B.7. Integrirati perspektive rodne ravnopravnosti u sve politike, programe i istraživanja vezana za umjetnu inteligenciju kako bi se izbjegli potencijalni rizici tehnologije koja reproducira seksizam i rodne stereotipe te ispitivanje kako umjetna inteligencija može pomoći u uklanjanju rodnih razlika i seksizma. To uključuje mjere za povećanje sudjelovanja žena i djevojčica u području informiranja i tehnologije kao studentica, stručnjakinja i donositeljica odluka. U osmišljavanju instrumenata i algoritama koji se temelje na podacima trebalo bi uzeti u obzir rodno utemeljenu dinamiku. Potrebno je poboljšati jasnoću u vezi s tim pitanjima i podići svijest o potencijalnim rodnim predrasudama u makropodacima; treba ponuditi rješenja za poboljšanje odgovornosti.

II.C. Mediji, oglašavanje i ostali komunikacijski proizvodi i usluge

Seksizam u medijima – elektroničkim, tiskanim, vizualnim i zvučnim – doprinosi okruženju koje tolerira i trivijalizira “svakodnevni” seksizam. Očituje se kroz:

- ▶ Seksualne, seksualizirane i rasno određene prikaze i objektivizaciju žena, muškaraca, djevojčica i dječaka, uključujući oglašavanje, filmove, televiziju, videoigre i pornografske sadržaje.
- ▶ Pogrdno ili trivijalizirajuće izvještavanje o izgledu, oblačenju i ponašanju žena, umjesto uravnotežene i informirane rasprave o njihovim stavovima i mišljenjima.
- ▶ Izvještavanje i prikazivanje žena i muškaraca u stereotipnim ulogama unutar obitelji i zajednice.
- ▶ Reproduciranje i održavanje rodni stereotipa u odnosu na žrtve rodno utemeljenog nasilja.
- ▶ Neuravnotežena zastupljenost i nedostatak značajnog sudjelovanja žena u različitim profesionalnim i informativnim ulogama (stručnjakinje, komentatorice), naročito u odnosu na žene iz manjinskih skupina.⁸

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.C.1. Uvesti zakonodavstvo kojim se zabranjuje seksizam u medijima i oglašavanju te potaknuti praćenje i provedbu takvih mjera.
- II.C.2. Promicati uključivanje slučajeva izražavanja seksizma u zakone o kleveti.
- II.C.3. Poticati i pružati potporu uključivanju informacijske i komunikacijske tehnologije, medija i oglašavanja u izradu, usvajanje i provedbu samoregulatornih politika i mehanizama za uklanjanje seksizma, uključujući seksistički govor mržnje unutar svakog sektora.
- II.C.4. Promicati uloge organizacija za praćenje medija i oglašavanje u borbi protiv seksizma.

⁸ Vidite zaključke i preporuke Konferencije Vijeća Europe *Mediji i prikazi žena* (Amsterdam, 4 – 5. srpnja 2013.). Vidite izvješće o Konferenciji na <https://rm.coe.int/1680590fb8>.

- II.C.5. Poticati osnivanje institucije koja je nadležna za primanje, analizu i pregled pritužbi u vezi sa seksizmom u medijima i oglašavanju te ima ovlasti zahtijevati da se seksistički sadržaj ili oglasi povuku ili izmijene.
- II.C.6. Poticati relevantna tijela, kao što su Povjerenstva za ravnopravnost spolova ili nacionalne institucije za ljudska prava, na uvođenje strategija obrazovanja i osposobljavanja te alata za novinare i ostale stručnjake za medije i komunikacije o prepoznavanju seksizma, o tome kako promicati pozitivne i nestereotipne prikaze žena i muškaraca u medijima i oglašavanju te o tome kako promicati rodno osjetljivu komunikaciju. Za te dodatne aktivnosti treba izdvojiti dostatne resurse.
- II.C.7. Podržavati istraživanja o raširenosti i učinku seksističkih prikaza žena i djevojčica u medijima i pornografskim sadržajima, u kojoj mjeri one pogoršavaju neravnopravnost spolova i nasilje nad ženama i djevojčicama, kao i o njihovom utjecaju na tjelesno, seksualno i psihičko zdravlje žena. Treba izdvajati sredstva za financiranje učinkovitih komunikacijskih kampanja i kampanja za podizanje svijesti o povezanosti između seksizma, nedostatka ravnopravnosti spolova i nasilja nad ženama i djevojčicama; i promicanje pozitivnih i nestereotipnih prikaza žena i muškaraca u medijima i oglašavanju.
- II.C.8. Poticati ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca na položajima odlučivanja u medijima i sadržajima te uspostavljati baze podataka stručnjakinja za sve teme.
- II.C.9. Usvajati pozitivne mjere za izvrsnost i vodstvo u promicanju uravnotežene zastupljenosti spolova, kao što je sustav bodovanja koji dodjeljuje dodatna sredstva medijskim kućama za rodno osjetljive sadržaje.
- II.C.10. Poticati promicanje pozitivnih prikaza žena kao aktivnih sudionika u društvenom, gospodarskom i političkom životu te pozitivnih prikaza muškaraca u netradicionalnim ulogama u domaćinstvu. Pružati poticaje ili nagrade za dobru praksu, primjerice putem javnog financiranja.
- II.C.11. Podržavati i promicati dobre prakse kroz dijalog te razvoj mreža i partnerstava između medijskih dionika radi daljnje borbe protiv seksizma i rodnih stereotipa unutar sektora.
- II.C.12. Podržavati projekte koji se bave višestrukom diskriminacijom žena u osjetljivim situacijama. Uvoditi poticaje za medije za promicanje pozitivnih prikaza žena iz etničkih manjinskih skupina i/ili migrantica.

II.D. Radno mjesto

Seksizam na radnome mjestu ima mnogo oblika i prisutan je u javnom i privatnom sektoru. Očituje se kroz seksističke komentare i ponašanje usmjereno na zaposlenika ili skupinu zaposlenika. Seksizam na radnome mjestu uključuje, između ostalog, pogrdne komentare, objektivizaciju, seksistički humor ili viceve, preintimne napomene, utišavanje ili ignoriranje osoba, neprimjerene komentare o odijevanju i tjelesnom izgledu, seksistički jezik tijela, nedostatak poštovanja i muške prakse kojima se zastrašuju ili isključuju žene i favoriziraju muške kolege.⁹ Time se narušava ravnopravnost i dostojanstvo na poslu.¹⁰

Seksističke pretpostavke utemeljene na tradicionalnim rodnim ulogama mogu rezultirati uvjerenjem da su žene, kao majke ili buduće majke ili njegovateljice u obitelji, manje pouzdane kao kolegice i zaposlenice. Nasuprot tome, može postojati netrpeljivost prema majkama koje ne ostaju kod kuće ili im mogu biti uskraćene važne prilike za napredovanje u karijeri i, kao posljedica toga, profesionalnom životu. To doprinosi tzv. staklenom stropu koji ograničava mogućnosti za napredovanje žena. Takve pretpostavke mogu rezultirati i seksističkim primjedbama o muškarcima koji preuzimaju obveze u domaćinstvu.

U nekim radnim okruženjima osobito prevladavaju muškarci i postoji visok rizik poticanja kulture seksizma. Osim toga, žene koje zauzimaju položaje u odlučivanju ili one za koje se smatra da ugrožavaju institucionalnu dominantno mušku hijerarhiju mogu biti naročito izložene seksizmu. Slično tome, muškarci mogu doživjeti seksizam na radnim mjestima na kojima dominiraju žene ili zbog toga što rade tipično ženski posao.

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

II.D.1. Revidirati radno zakonodavstvo kako bi se zabranio seksizam i seksističko ponašanje na radnome mjestu te promicati dobre prakse kao što su

⁹ Visoko vijeće za profesionalnu ravnopravnost muškaraca i žena (2016.), *Kit to act against sexism — Three tools for the world of work / Komplet za borbu protiv seksizma - tri alata za radna mjesta*, dostupno na <https://rm.coe.int/16806fbc1e>.

¹⁰ Članak 26.2 *Europske socijalne povelje* (izmijenjene) zahtijeva od strana da "promiču svijest, informiranost i sprječavanje ponavljanja neprihvatljivih ili izrazito negativnih i uvredljivih radnji usmjerenih protiv pojedinih radnika na radnom mjestu ili u vezi s radom te da poduzmu sve odgovarajuće mjere za zaštitu radnika od takvog ponašanja".

analiza rizika, mjere ublažavanja i upravljanja, mehanizmi za podnošenje pritužbi, pravni lijekovi za žrtve i disciplinske mjere putem građanskih ili upravnih pravnih postupaka.

- II.D.2. Poticati i pružati potpore za sustavno revidiranje pravila, politika i propisa unutar ustanova javnog i privatnog sektora, s ciljem usvajanja odgovarajućih kodeksa ponašanja koji uključuju mehanizme za podnošenje pritužbi i disciplinske mjere u odnosu na seksizam i seksističko ponašanje. To bi trebalo uključivati i višestruke oblike seksizma, npr. u vezi s migrantskim statusom ili invaliditetom.
- II.D.3. Poticati neovisna zanimanja, profesionalne organizacije i sindikate na borbu protiv seksizma unutar svojih organizacija, uključujući i u svojim unutarnjim pravilima.
- II.D.4. Osmisliti i učiniti široko dostupnim alate za borbu protiv seksizma, uključujući relevantne zakonske odredbe i objašnjenja o institucionalnim prednostima uklanjanja seksizma te primjere seksističkog ponašanja i dobrih praksi za uklanjanje seksizma. Poslodavce i direktore, predstavnike sindikata i drugo relevantno osoblje trebalo bi podsjetiti na njihovu obvezu uklanjanja seksizma na radnom mjestu i na pravne lijekove koji su dostupni žrtvama.
- II.D.5. Poticati, od najviše razine odlučivanja (u javnom i privatnom sektoru), predanost promicanju institucionalne kulture koja odbacuje seksizam na radnome mjestu, primjerice kroz izradu politika ravnopravnosti, internih smjernica i kampanja o različitim oblicima seksizma te dekonstrukciju stereotipa, povećavajući broj žena na položajima u odlučivanju i razbijajući tzv. stakleni strop, uključujući i kroz privremene posebne mjere, kao što su ciljevi i kvote.
- II.D.6. Poticati, od najviše razine odlučivanja (u javnom i privatnom sektoru), predanost promicanju svijesti, informiranosti i sprječavanja seksističkog ponašanja te poduzeti sve odgovarajuće mjere za zaštitu radnika od takvog ponašanja.

II.E. Javni sektor

Seksizam u javnom sektoru i oslanjanje na rodne stereotipe mogu rezultirati odbijanjem javnih usluga i nejednakim pristupom resursima. Istodobno, žene koje rade u javnom sektoru na svim razinama, uključujući one izabrane ili čla-

nice tijela za donošenje odluka, često se suočavaju s izazovima svojem dostojanstvu, legitimnosti i autoritetu zbog seksizma i seksističkog ponašanja.¹¹

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.E.1. Uključivati odredbe protiv seksizma i seksističkog ponašanja i jezika u unutarnja pravila ponašanja i propise, uz odgovarajuće kazne za one koji rade u javnom sektoru, uključujući izabrane skupštine.
- II.E.2. Podržavati inicijative i istrage koje provode zastupnici u parlamentu, organizacije civilnog društva, sindikati ili aktivisti kako bi rješavali problem seksizma u javnoj sferi.
- II.E.3. Promicati uključivanje odredbi o ravnopravnosti spolova unutar primjenjivog pravnog okvira kao dobre prakse provođenja javnog natječaja / javne nabave.
- II.E.4. Osigurati obuke zaposlenika u javnom sektoru o važnosti neseksističkog ponašanja u radu s javnošću, kao i s kolegama na radnom mjestu. Takva obuka bi trebala uključivati definiciju seksizma, njegove različite manifestacije, načine dekonstruiranja rodni stereotipa i predrasuda te kako odgovoriti na njih.
- II.E.5. Obavješćivati primatelje javnih usluga o njihovim pravima u pogledu neseksističkog ponašanja putem, npr. kampanja za podizanje svijesti i specifičnih programa izvješćivanja kako bi se prepoznali mogući problemi i da bi se u njihovom rješavanju posredovalo.
- II.E.6. Promicati jačanje i provedbu unutarnjih disciplinskih mjera za seksizam u javnom sektoru i u svim političkim tijelima i tijelima koja donose odluke, npr. kroz rezanje ili suspenziju odgovornosti i sredstava ili putem financijskih kazni.

¹¹ Primjerice, prema istraživanju Interparlamentarne unije i Parlamentarne skupštine Vijeća Europe iz 2018., 85% ispitanih žena, zastupnica u parlamentu pretrpjelo je psihičko nasilje u parlamentu. Postojala je veća mogućnost uznemiravanja za parlamentarke mlađe od 40 godina; žensko osoblje u parlamentu pretrpjelo je više seksualnog nasilja od parlamentarki; a većina parlamenata nije imala mehanizme koji bi omogućili ženama da to prijave. Parlamentarna skupština Interparlamentarne unije i Vijeća Europe (2018.), *Seksizam, uznemiravanje i nasilje nad ženama u parlamentima u Europi*; dostupno na www.ipu.org/resources/publications/reports/2018-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliaments-in-europe.

II.F. Sektor pravosuđa

Seksizam i rodni stereotipi su prepreke unutar civilnog, upravnog i kaznenog pravosuđa i pravosudnog sustava. Može dovesti do toga da donositelji odluka donose pogrešne ili diskriminirajuće prosudbe temeljene na unaprijed stvorenim uvjerenjima i inherentnim predrasudama, a ne na relevantnim činjenicama.¹²

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.F.1. Osigurati redovite i odgovarajuće obuke za sve suce na temu ljudskih prava i ravnopravnosti spolova te o šteti koju uzrokuju rodne predrasude i rodni stereotipi te uporaba seksističkog jezika, posebno u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama, a sve to uz poštivanje neovisnosti pravosuđa.¹³
- II.F.2. Osigurati obuke svih službenika za provedbu zakona na temu seksizma, kiberseksizma, seksističkog govora mržnje i nasilja nad ženama; olakšati prijavljivanje takvog ponašanja policiji i jačati policijske ovlasti za preuzimanje i osiguravanje dokaza o nasilju preko interneta.
- II.F.3. Poticati nacionalne i međunarodne sudove i tribunale na prihvaćanje intervencije trećih strana i stručnih mišljenja o nepoznatim temama, kao što su seksizam i rodni stereotipi.
- II.F.4. Osigurati dostupnost, primjerenost i sigurnost sustava za prijavu prekršaja i pristup provedbi zakona; smanjiti financijske troškove ili druge prepreke koje sprječavaju žrtve u prijavljivanju ili procesuiranju slučajeva na odgovarajućem sudištima; poduzeti korake za rješavanje rizika reviktimizacije.
- II.F.5. Poticati pravna stručna tijela na organizaciju javnih predavanja i drugih događaja da bi se podigla svijest među pravnim stručnjacima i drugim relevantnim dionicima o seksizmu i rodnim stereotipima u pravosudnom sustavu.

¹² Akcijski plan Vijeća Europe za jačanje neovisnosti i nepristranosti pravosuđa (CM(2016)36 – finalna inačica), "potrebno je poduzeti sve napore u borbi protiv rodnih stereotipa u samom pravosuđu" (Akcija 2.4); OHCHR, *Eliminiranje stereotipa u pravosuđu – jednak pristup pravdi za žene u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja*; 9. lipnja 2014.

¹³ Vidi Vijeće Europe (2017.), *Priručnik za suce i tužitelje o osiguravanju pristupa pravdi za žene*, dostupno na <https://rm.coe.int/training-manual-women-access-to-justice/16808d78c5>.

II.G. Obrazovne ustanove

Seksističke poruke oblikuju naše društvo te je njima prožet i obrazovni sustav koji ih reproducira kada bi ih trebalo osporavati. Djeca i mladi usvajaju rodne stereotipe kroz nastavne programe, nastavne materijale, ponašanje i jezik.¹⁴ Seksizam može biti ugrađen u kulturu obrazovnih ustanova na svim razinama od predškolske do visokih učilišta. Može poprimiti mnoge oblike, npr.: toleranciju i trivijalizaciju seksističkih slika, jezika i izraza; netoleranciju nekonformističkog rodnog ponašanja; zanemarivanje nesvjesne pristranosti osoblja i studenata; odsutnost ili neprimjerenost mehanizama za pritužbe i vođenje evidencije; nedostatak kazni za seksualno uznemiravanje. Ti ugrađeni oblici seksizma mogu utjecati na naknadno obrazovanje, karijerne i životne izbore. Države također snose odgovornost za osiguravanje odgovornosti privatnih institucija za njihove postupke, a od toga ne bi trebale biti isključene ni vjerske obrazovne ustanove.

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.G.1. Provoditi odredbe *Preporuke CM / Rec (2007) 13* Odbora ministara Državama članicama o rodno osviještenoj politici u obrazovanju u potpunosti.
- II.G.2. Osigurati uključenost rodne ravnopravnosti i nediskriminacije te uklanjanje seksizma i seksističkog ponašanja kroz sve vidove obrazovnog procesa, uključujući mehanizme i smjernice za prijavljivanje, reagiranje na incidente i njihovo evidentiranje.
- II.G.3. Provoditi i/ili podržavati kampanje za prevenciju seksizma i seksističkog ponašanja u obrazovnim ustanovama i osigurati *nultu toleranciju* prema takvim pojavama, uključujući rodne stereotipe i nasilje, internet-sko nasilje, seksističke uvrede i rodno uvjetovano nasilje.
- II.G.4. Organizirati događanja, uključujući putem državnih tijela, koja se bave pitanjima ravnopravnosti spolova i načinima sprječavanja i suzbijanja seksizma, rodni stereotipa i nesvjesnih spolnih predrasuda u svim obrazovnim ustanovama.

¹⁴ Vidi zaključke i preporuke Konferencije Vijeća Europe *Suzbijanja rodni stereotipa u obrazovanju* (Helsinki, 9. – 10. listopada 2014.). Vidi izvješće o konferenciji na <https://www.coe.int/en/web/genderequality/education>

- II.G.5. Integrirati perspektive ravnopravnosti spolova u sve vidove obuke nastavnog osoblja prije početka rada i tijekom rada, kao i u tečajeve za upravno školsko osoblje.

S obzirom na metodiku, alate i nastavne planove i programe potrebno je:

- II.G.6. Izraditi smjernice koje će osigurati integraciju metodike i alata za podučavanje rodne ravnopravnosti, nediskriminacije i ljudskih prava u nastavne planove i programe na svim razinama obrazovanja, kako javnim, tako i privatnim, od ranog djetinjstva. To uključuje obrazovanje za privatni život, da bi se potaklo djecu na samostalnost i da bi se povećala njihova odgovornost u vlastitim odnosima i ponašanju – uključujući pristanak i osobne granice. Nastavni planovi i programi trebaju sadržavati dobno prikladno, znanstveno utemeljeno i sveobuhvatno spolno i seksualno obrazovanje za djevojčice i dječake. Trebali bi obuhvaćati i oblike seksizma koji se križaju, npr. na temelju statusa migranta ili invaliditeta.
- II.G.7. Poticati razvoj internetske stranice s resursima, dobrim praksama i materijalima za podučavanje / učenje te Priručnikom za pomoć u otkrivanju i uklanjanju rodni stereotipa u obrazovnim materijalima za instruktore, nastavnike i inspektore.
- II.G.8. Promicati posebne programe i profesionalne orijentacije koji pomažu učenicima u izboru studija i karijere koji se ne temelji na rodni stereotipima, uključujući obuku osoblja o rodni stereotipima i nesvjesnim predrasudama.

II.H. Kultura i sport

Seksizam se očituje u mnogim vidovima kulturnog života, osobito kroz rasprostranjenost spolnih stereotipa. Prema Međunarodnom odboru Ujedinjenih naroda za ekonomska, socijalna i kulturna prava, kulturni život obuhvaća načine života, jezik, usmenu i pisanu književnost, glazbu i pjesmu, neverbalnu komunikaciju, religiju ili sustave uvjerenja, obrede i svečanosti, sport i igre, metode proizvodnje ili tehnologije, prirodna i umjetna okruženja, hranu, odjeću i sklonište, umjetnost, običaje i tradicije. Umjetnost i kultura bitni su oblikovatelji stavova i rodni uloga te je stoga ključno rješavanje seksizma u tim područjima. Osim toga, prema *Istanbulskoj konvenciji*,

kultura, religija, običaj ili tradicija ne smatra se opravdanjem za nasilje nad ženama i djevojčicama.

Pitanja koja treba riješiti u sportskom životu uključuju: seksističke stavove medija, sportskih organizacija, trenera, sportskih vođa, sportaša itd.; seksističke prikaze žena u sportu, trivijaliziranje sportskih postignuća žena prikazujući ih u stereotipnim ulogama ili omalovažavanje njihovih sportova; i seksizam i seksistički govor mržnje pri sportskim događajima.

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.H.1. Izraditi i promicati alate za borbu protiv seksizma u kulturnim i sportskim sektorima, kao što su materijali za obuku ili alati o rodno osjetljivom jeziku i komunikaciji.
- II.H.2. Ponovno potvrditi i provesti *Preporuku CM/Rec (2015) 2 Odbora ministara Državama članicama o rodno osviještenoj politici u sportu* i *CM/Rec (2017) 9 Odbora ministara državama članicama o ravnopravnosti spolova u audiovizualnom sektoru*.
- II.H.3. Poticati vodeće kulturne i sportske ličnosti na ispravljanje seksističkih pretpostavki ili osuđivanje seksističkog govora mržnje.
- II.H.4. Pozivati sportske saveze, udruge i kulturne institucije na svim razinama na pripremu pravila ponašanja kako bi spriječili seksizam i seksističko ponašanje, koja bi trebala uključivati odredbe o disciplinskim mjerama. Poticati *nultu toleranciju* prema seksizmu i seksističkom govoru mržnje pri kulturnim i sportskim događajima.
- II.H.5. Poticati sportske i kulturne sektore na svim razinama na poduzimanje konkretnih mjera za promicanje ravnopravnosti spolova i nestereotipno prikazivanje žena i muškaraca, djevojčica i dječaka.
- II.H.6. Promicati emitiranje i izvještavanje medija, naročito javnih medija, o ženskim kulturnim i sportskim događajima u ravnopravnoj mjeri s muškim te javno slavljenje ženskih dostignuća.¹⁵ Pružati vidljivost i promicati pozitivne uzore žena i muškaraca, djevojčica i dječaka koji sudjeluju u sportu unutar kojeg su nedovoljno zastupljeni.

¹⁵ Kao što je stranica *ThisGirlCan*, koja slavi aktivne žene. (<http://www.thisgirlcan.co.uk/>)

II.1. Privatna sfera

Seksizam unutar obitelji može pridonijeti jačanju stereotipnih uloga, oslabljivanju žena, niskom samopouzdanju i krugu nasilja nad ženama i djevojčicama, a može utjecati i na životne i karijerne izbore. Iako su se tradicionalne rodne uloge u obitelji (muškarci kao hranitelji obitelji, žene koje obavljaju kućanske poslove) uglavnom mijenjale kako je više žena ulazilo na tržište rada, čimbenici koji pridonose promjenama unutar obitelji, uvelike variraju u Državama članicama. Seksističko ponašanje i dalje je široko rasprostranjeno u međuljudskim odnosima, a žene i dalje obavljaju mnogo više neplaćenog rada u domu nego muškarci.

Članak 16. *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)* zahtijeva od Država stranaka da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi osigurale jednakost žena i muškaraca u obitelji.¹⁶ Veza između seksizma i prevencije nasilja nad ženama i djevojčicama pojačava potrebu za djelovanjem u privatnom području.

Preporučene mjere, naročito one koje se odnose na jezik i podizanje svijesti, kao i one koje se odnose na medije, obrazovanje i kulturne sektore, posebno su važne za rješavanje seksizma u privatnom području.

Međutim, sankcije za seksizam unutar obitelji su neprimjerene, osim ako ponašanje ne dosegne prag kriminaliteta poput tjelesnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja nad ženama.

Vlade Država članica pozvane su razmotriti sljedeće mjere:

- II.1.1. Uvoditi mjere u vezi s usklađivanjem privatnog i poslovnog života, uključujući plaćeni rodiljni i očinski dopust, plaćeni roditeljski dopust za žene i muškarce, univerzalan pristup kvalitetnoj i pristupačnoj skrbi za djecu i druge socijalne usluge te fleksibilne radne uvjete za žene i muškarce. Poboljšati pristup uslugama skrbi za starije osobe i druge uzdržavane osobe. Organizirati kampanje za poticanje jednake podjele skrbi i odgovornosti za kućanstvo između žena i muškaraca.

¹⁶ Osim toga, članak 2.e *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)* zahtijeva od država da poduzmu "sve odgovarajuće mjere radi uklanjanja diskriminacije žena od bilo koje osobe, organizacije ili poduzeća".

- II.I.2. Promicati politike i mjere koje podržavaju pozitivno roditeljstvo, koje jamče jednake mogućnosti za djecu, bez obzira na spol, status, sposobnosti ili obiteljsku situaciju. Pozitivno roditeljstvo odnosi se na roditeljsko ponašanje koje se temelji na najboljim interesima djeteta koje njeguje, bez rodni je stereotipa, osnažujuće je, nenasilno i daje priznanje i usmjeravanje koje uključuje postavljanje granica koje će omogućiti pun razvoj djeteta.
- II.I.3. Uvoditi mjere i alate kojima se povećavaju vještine roditelja za bavljenje kiberseksizmom i internetskom pornografijom.
- II.I.4. Promicati obuke za prepoznavanje i rješavanje seksizma te seksističkog ponašanja kao dijela profesionalnih tečajeva za one koji se bave obiteljskim i međuljudskim odnosima, npr. osoblje za socijalne usluge, uključujući Centre za majčinsku skrb i skrb o djeci.

III. Izvješćivanje i vrednovanje

U ovoj se *Preporuci* traži od Država članica da prate napredak u njezinoj provedbi i da obavijeste nadležne Upravne odbore o poduzetim mjerama i postignutom napretku.

Izvješćivanje treba biti redovito i uključivati podatke o:

- ▶ Pravnim i političkim okvirima, mjerama i najboljim praksama koje se odnose na seksizam, seksističko ponašanje, spolno stereotipiziranje i seksistički govor mržnje, posebno na javnim mjestima, na internetu i medijima, na radnom mjestu, javnom sektoru, pravosuđu, obrazovanju, sportu i kulturnom sektoru te u privatnom području, uključujući alate za prijavljivanje seksističkog ponašanja, kao i disciplinske postupke te sankcije.
- ▶ Sveobuhvatnoj politici ili politici unutar okvira nacionalne strategije o ravnopravnosti spolova, usvojene radi uklanjanja seksizma i seksističkog ponašanja, uključujući definicije, pokazatelje, nacionalne mehanizme praćenja i ocjenjivanja.
- ▶ Radu svakog koordinacijskog tijela osnovanog ili određenog za praćenje provedbe na nacionalnoj razini.

- ▶ Istraživanju provedenom i podržanom da bi se osigurali podaci o učestalosti i posljedicama seksizma i seksističkog ponašanja u ciljanim područjima, kao i ishodima takvih istraživanja.
- ▶ Nacionalnim mjerama za podizanje svijesti i kampanjama provedenim na svim razinama, uključujući i podatke o medijima kroz koje su provedene.

Nedavni pokreti kao što je *#MeToo* podigli su svijest o upornom, dalekosežnom seksizmu u svim dijelovima društva. Kao odgovor, Vijeće Europe usvojilo je *Preporuku CM / Rec (2019) 1* o sprječavanju i borbi protiv seksizma. Ovaj zasebni tekst sadrži prvu ikada međunarodno pravnu definiciju seksizma. U *Preporuci* je uspostavljena povezanosti svakodnevnog seksizma s nasiljem nad ženama kao dio kontinuuma koji stvara ozračje zastrašivanja, straha, diskriminacije, koje uglavnom zahvaća žene i djevojčice. Tekstu je cilj rasvijetliti što je seksističko ponašanje te navodi konkretne načine kako ga vlade i drugi dionici mogu riješiti.

www.coe.int

Vijeće Europe je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvaća 47 država članica, uključujući sve članice Europske unije. Sve države članice Vijeća Europe potpisale su *Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, ugovor osmišljen radi zaštite ljudskih prava, demokracije i vladavine prava. Europski sud za ljudska prava nadzire provedbu *Konvencije* u državama članicama.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za ravnopravnost spolova

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE